

Z Univerzalnim temeljnim dohodkom v boljše prihodnost

V okviru strokovne konference 'Kam po krizi?' predlagam, da se med možne razvojne alternative uvrsti tudi Predlog za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) - ki se bolj kot s vprašanjem KAM, ukvarja s vprašanjema KDO in KAKO?

Kaj je UTD? Svetovna mreža za uvedbo UTD ga je definirala tako: »Država z UTD zagotavlja vsakemu državljanu, ne glede na premoženje ali delovno aktivnost, minimalni nivo dohodka ter na ta način učinkovito preprečuje širjenje revščine, zagotavlja avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, medtem ko hkrati poenostavlja vladne socialne politike« (Svetovna mreža za temeljni dohodek, angl. BIEN -Basic Income Earth Network). <http://www.basicincome.org/bien>

Phillipe Van Parijs (najbolj znan zagovornik UTD v Evropi) je rekel: dva največja dosežka humanosti v devetnajstem in dvajsetem stoletju sta bila ukinitve suženjstva in univerzalna volilna pravica - v enaindvajsetem stoletju bo to Univerzalni temeljni dohodek.¹

V nadaljevanju vam bom predstavila 1) konkreten predlog UTD za Slovenijo, kot sem ga zarisala v tekstu: Predlog UTD za Slovenijo (dostopen na <http://www.zofijini.net/utd.html>), 2) Nato bom podala argumentacijo, zakaj v Sloveniji nujno potrebujemo UTD in 3) zakaj je Slovenija še posebej primerna za uvedbo TD?

1) Predlog UTD za Slovenijo

UTD v Sloveniji bi znašal 300 evrov, za tiste vključene v formalno izobraževanje pa 250 evrov gotovine in 50 evrov v obliki izobraževalnega vavčerja. Do UTD bi bil upravičen vsak državljan RS oz. prebivalec v RS Sloveniji, ki ima stalno prebivališče v Sloveniji najmanj 10 let, zadnjih 5 let neprekinjeno. Na osnovi preračunov trdim, da bi bile finančne posledice za javni proračun v začetku javno finančno nevtralne (izravnani prihodki in odhodki ter sedanjí okvir javnih sredstev namenjení eksistenci), s časom pa tudi pozitivne; najprej zaradi prihrankov pri državnem administriranju socialnih transferjev, dolgoročno pa še toliko bolj zaradi povečanega veselja ljudi do življenja in dela.

2) Zakaj v Sloveniji nujno potrebujemo UTD?

Slovenija ima v tem trenutku več vrst problemov, ki so se nesrečno ujeli. Najprej so tu kulminacije problemov na svetovni ravni.² Nato je tu problem epohalnega prehoda iz moderne (industrijske) v postmoderno (postindustrijsko, storitveno) družbo, s posledico zmanjševanja števila rednih, industrijskih delovnih mest.³ Potem pa je potrebno več kot enkrat povedati, da ima slovenska družba večje probleme

¹ Povzeto po Eduardo Matarazzo Suplicy, From the Family Scholarship Program towards teh Citizen's Basic Income in Brazil, XII International Congres of Bien, Dublin, 2008.

² (1) svetovna finančna kriza; 2) svetovna gospodarska kriza 3) svetovna ekološka kriza, 4) propad ideologije tržnega neoliberalizma (oz. tržnega fundamentalizma)², 5) problem globalizacije in pomanjkanje njenega (socialnega) nadzora². Tukaj pa so še 'sedanjí', nerešeni svetovni problemi od prej: 6) svetovna revščina, ki se večja zaradi eksploatacije revnih s strani bogatih (boj za naravne dobrine), 7) večanje razkoraka med 'bogatiimi' in 'revnimi', ki so ga slednji odločeni preseči tudi na račun socialnega dumpinga in ekstremnega uničevanja okolja .

³ Moderna socialna država je nastala zato, da bi lajšala in manjšala negativne posledice industrializacije – in je v svojem izvoru in 'duhu' vezana na industrijsko družbo. Postindustrijska, postmoderna družba pa potrebuje postmoderno socialno državo.

kot primerljive družbe zaradi specifične 'nezrelosti' svoje državne uprave (administracije)⁴ oziroma širše, zaradi 'nezrelosti' upravljalcev v vseh porah slovenske družbe. Od tu anomalije našega, 'na papirju' idealnega sistema, ki se v realnosti kažejo v obliki ekscesov kot so tajkunski krediti, neplačevanje prispevkov za zaposlene, minimalne plače, ki ne zadoščajo za življenje ipd.

Vendar pa - in to nama je lahko v tolažbo ali pa tudi ne - so se odločevalci in upravljalci povsod po svetu pokazale kot ne toliko pokvarjeni, kot pa nesposobni dolgoročnih razmislekov⁵. Tudi v tem smislu je Univerzalni temeljni dohodek dobra opcija, saj odgovornost za našo eksistenco ne prepušča več na milost in nemilost prepuščeno nesposobnim 'elitam' – slovenskim ali tujim, pač pa odgovornost za prihodnost prevzamejo nase opolnomočeni in avtonomni posamezniki.

Kako sta povezana UTD in opolnomočenost posameznika?

UTD bi naj posameznika vsaj v določeni meri osvobodil izpod jarma eksistenčnega strahu. Omogočil bi mu naj kvalitativni preskok v dojetju sveta: iz sveta, ki ogroža njegovo eksistenco, v svet, v katerem je eksistenca posamezniku zagotovljena, obenem pa so mu odprte vse možnosti za nadaljnji razvoj.

Eksistenčni strah pomaga človeku, da preživi v nenormalni situaciji (vojni, ob pomanjkanju dobrin) in da počne vse, da preživi (npr. somalski pirati). To je stanje v katerem kockaš samo še s svojim življenjem, ker je to edino, kar še imaš. Nič drugega pa ne moreš izgubiti. V družbi, kjer pa je potrebna sodelovanje, timsko delo, kreativno mišljenje, ne pa boj človeka proti človeku, pa eksistenčni strah škodi. Od tod teza, da samo eksistenčnega strahu osvobojen posameznik lahko deluje kreativno in (podjetniško) inciativno. Če se namreč vsak posameznik drži svojih ustaljenih poti kot pijanec plota, se bori in boji za svoj 'kruhek', čuva svoj 'vrtiček', ob tem izgublja fleksibilnost za kakšne bolj avtonomne, kreativne odločitve in odprtost za sodelovanje. Za takšno odprtost je namreč nujno, da v sočloveku ne vidiš potencialnega konkurenta, ki ti bo zmanjšal tvoje eksistenčne možnosti, pač pa da ga vidiš kot potencialnega sodelavca.

S tem ko UTD posameznika osvobodi eksistenčnega strahu, ga opolnomoči, da deluje avtonomno v skladu s svojimi možnostmi, talenti in željami. Predvsem UTD povečuje prostor svobode posameznika na delovnem mestu: 1) UTD onemogoča mobing in šikaniranje, saj posamezniku zagotavlja eksistenčno varnost v primeru, da zaradi šikaniranja in mobinga odpove službo; 2) UTD povečuje 'vrednost' delavca, saj se mora sedaj delodajalec potruditi da delavca obdrži, saj mu ta ni več prepuščen na milost in nemilost, ko gre za preživetje, in na ta način omogoča partnerski odnos med delodajalci in delojemalci v iskanju dolgoročnega in dobičkonosnega sodelovanja;⁶ 3) V takšnem, partnerskem in svobodnem okolju, kjer človek ne more biti več 'eksistenčno kaznovan' za 'drugačne' ideje pa je možna tudi kreativnost znotraj podjetja, kot tudi 4) večja podjetniška inciativnost posameznikov, saj je z zagotovljenim

⁴ Podobno tudi Bučar, France (2009) Slovenci in prihodnost. Radovljica. Didakta.

⁵ Pod odločevalce in upravljalce se ne misli samo politikov. Misli se tudi ekonomiste in nesposobnost ekonomske znanosti za načrtovanje prihodnosti, kot tudi mortificiranost (omrtvičenost) večine ljudi iz drugih strok, ki s(m)o toliko let tiho spremljali potek dogodkov. Menedžerske elite pa so svojo nesposobnost najbolj pokazale v smislu, da so do konca izčrpale svoje 'gostitelje' – še najbolj neumen parazit pazi, da gostitelja ne izčrpa do konca, ker...kje bo pa potem živel?

⁶ Tudi v smislu udeležbe delavcev pri dobičku.

minimumom socialne varnosti fleksibilnost delojemalcev in volja po poslovnem tveganju bistveno večja; 5) Sistem UTD bi lahko prispeval z manjšanjem (števil in pojavnih oblik) anomalij na slovenskem področju trga dela (večina mladih zaposlena za določen čas, sedanja organizacija študentskega dela, neplačevanje prispevkov in plač zaposlenim, ipd.).

3) Zakaj je Slovenija še prav posebno primerna za uvedbo UTD?

Že leta 1990 (str. 12) je slovenski sociolog dr. Veljko Rus v knjigi Socialna država in družba blaginje predlagal UTD, češ da bi bil Univerzalni temeljni dohodek »za našo državo primeren predvsem zato, ker so potrebe po podjetniškem tveganju zelo velike, z zagotavljanjem minimalne socialne varnosti pa je fleksibilnost delojemalcev in volja po poslovnem tveganju bistveno večja«, oziroma, da »lahko globalne spremembe brez minimalne socialne varnosti povzročijo popolno socialno paralizo - da pa zagotovljena minimalna socialna varnost spodbuja ljudi k aktivnemu vključevanju v globalne ekonomske in politične spremembe«.

V tem trenutku ni prav nobenega dvoma več: naš čas je (spet) velikih sprememb: ekoloških, ekonomskih, političnih in socialnih - in s tem povezane potrebe po reformah. Da pa bodo ljudje pri njih racionalno in aktivno sodelovali jim je zato v prvi vrsti potrebno zagotoviti eksistencialno varnost v obliki univerzalnega temeljnega dohodka. Samo na ta način opolnomočeni posamezniki tj. posamezniki z zagotovljeno eksistenčno neodvisnostjo, bodo lahko brez strahu in z odprtimi očmi gledali v prihodnost in se zanjo trudili.